

การพัฒนาผลิตภัณฑ์นมเป็ดด้วยถั่วต่างชนิด

ชื่อโครงการ	การพัฒนาผลิตภัณฑ์นมเป็ดด้วยถั่วต่างชนิด
ชื่อผู้ปฏิบัติ	นายอมรศักดิ์ มาลา
ชั้น	มัธยมศึกษาปีที่ 5
สถาบัน	โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
นักวิทยาศาสตร์ที่เลี้ยง	รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญขวัญ ชมปรีดา

บทคัดย่อ

เนื่องจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ทดแทนเนื้อสัตว์ กำลังเป็นที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์จำพวกถั่วเมล็ดแห้งก็เป็นอีกตัวหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างสูง เพราะนั้นอาหารที่แปรรูปมาจากถั่วเหล่านี้ น่าจะได้รับความนิยมสูงตามไปด้วย หนึ่งในนั้นก็คือนมเป็ด ในโครงการนี้ผู้จัดทำได้สนใจในการผลิตนมเป็ดด้วยวัตถุดิบจำพวกถั่วชนิดใหม่ๆ เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้น โดยเลือกใช้ถั่วที่มีโปรตีน ไชมันคาร์โบไฮเดรตที่มีปริมาณค่อนข้างสูง 3 ชนิด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วเขียว มาผสมกันในรูปแบบต่างๆ ในอัตราที่เท่าๆกัน คือ 1:1 แล้วนำมาคลุกกับ หัวเชื้อของราตระกูล *Rhizopus oligosporus* ที่ผ่านการเตรียมเชื้อแล้ว ทำการบ่มเป็นระยะเวลา 24 ชั่วโมง จนได้นมเป็ดขึ้นมา ซึ่งนมเป็ดที่ได้นี้จะนำไปทดสอบกับคนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างก่อนผลพบว่าหากนำนมเป็ดไปทอดและทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง นมเป็ดที่ไม่มีการผสมระหว่างถั่ว จะเป็นที่ยังพอใจของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุดแต่หากนำไปทอดเพื่อผสมลงในอาหาร คะแนนความชอบของผู้บริโภคจะอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันแต่นมเป็ดที่ทำขึ้นทั้ง 7 ชุดการทดลองนั้นเมื่อนำไปตรวจสอบคุณสมบัติในแง่ของการวัดความชื้น ปริมาณโปรตีน ปริมาณไขมัน ปริมาณสารเคอโรล ปริมาณเถ้า ซึ่งพบว่านมเป็ดที่ใช้วัตถุดิบถั่วผสมทั้ง 3 ชนิด ในอัตราส่วน 1:1:1 จะมีปริมาณคุณค่าทางอาหารและคุณสมบัติอื่น ๆ ที่ดีที่สุด แต่รสชาติ และรูปร่างหน้าตาหากนำมารับประทานสดหรือทอด โดยยังคงรูปร่างหน้าตาเดิมเอาไว้ จะยังไม่เป็นที่พึงพอใจ ของผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมากนัก แต่หากนำมาผสมอาหาร โดยบดละเอียดเป็นเนื้อเดียวกับอาหารชนิดนั้นๆแล้ว คะแนนความชอบจะมีค่าใกล้เคียงกับนมเป็ดทั่วไป ที่ผลิตมาจากถั่วเหลืองหรือถั่วลิสง ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์นมเป็ดด้วยวิธีการดังกล่าว น่าจะเป็นทางเลือกใหม่ๆในการทดแทนโปรตีนสำหรับผู้ที่ไม่บริโภคเนื้อสัตว์อันเนื่องมาจากศาสนา (มุสลิม, เจ, โคเชอร์) หรือผู้เป็นมังสวิวัติ ตลอดจนผู้ที่มีงบประมาณจำกัดในการบริโภคเนื้อสัตว์ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากมีรสชาติและคุณค่าทางโภชนาการที่ใกล้เคียงแต่มีราคาต่ำกว่า

รายงานโครงการวิทยาศาสตร์ (ฉบับย่อ)

ความสำคัญและที่มาของโครงการ

ปัจจุบันประเทศประสบกับภาวะปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ เพราะฉะนั้นจึงส่งผลให้ราคาอาหารประเภทเนื้อสัตว์มีราคาสูงขึ้นตามภาวะกลไกตลาด จนทำให้ประชากรบางกลุ่มไม่สามารถจัดหาบริโภคได้ทำให้อาหารขาดสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกาย ทางออกที่นำมาทดแทนหรือแก้ปัญหาที่นี้ก็คือ การหาพืชผักที่มีโปรตีนสูงมาบริโภคแทน ซึ่งเป็นที่น่าสนใจ และได้รับการส่งเสริมช่วยเหลือจากภาครัฐ

พืชเศรษฐกิจที่น่าสนใจพืชหนึ่งในไทย คือ พืชตระกูลถั่ว ซึ่งเป็นพืชที่นำเอาส่วนของเมล็ดมาใช้ประโยชน์ เป็นพืชที่มีปริมาณน้ำมันโปรตีนสูง สำหรับการนำใช้ประโยชน์จากพืชตระกูลถั่ว นั้น นิยมนำไปใช้เป็น ส่วนประกอบอาหารสัตว์ และมีการนำมาวิจัยและนำมาแปรรูปอาหารมนุษย์ ตัวอย่างเช่น การทำนมถั่วเหลือง เนย ถั่ว (Peanut butter) การทำโปรตีนเกษตร ฯลฯ พืชในตระกูลถั่วนี้ สามารถแบ่งออกตามการผลิตได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ถั่วที่ปลูกภายในประเทศ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในแง่ของ การแปรรูปเป็นอาหารอย่างง่าย ได้แก่ นม ถั่ว เส้น ขนมกรอบ (Snack) อีกส่วนหนึ่งได้มาจากการนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งมีปริมาณมากกว่า และถูกนำมาใช้ประโยชน์ในแง่ของการสกัดน้ำมันพืช ซึ่งได้ปริมาณแสงและมีคุณภาพเนื่องจากกระบวนการตัดต่อทาง พันธุกรรม (GMO)

การใช้ประโยชน์จากถั่วที่นำมาแปรรูปเพื่อให้เกิดอาหารทดแทนเนื้อสัตว์ อีกสิ่งหนึ่งก็คือ เทมเป้ (Tempeh) ซึ่งเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันมาก ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ประเทศ มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย เกิดจากการหมักเมล็ดถั่ว ด้วยเชื้อราสกุล *Rhizopus* โดยเฉพาะ ราในสายพันธุ์ *Rhizopus oligosporus* จนกระทั่งเกิดเส้นใยสีขาวขึ้นปกคลุมตลอดก้อน ซึ่งระหว่างการหมักนี้ จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในเมล็ดถั่ว ทั้งกลิ่นที่เปลี่ยนไป รสชาติที่ดีขึ้น เนื้อสัมผัสกับผู้บริโภคที่ดีขึ้น และคุณค่าทางโภชนาการอันเนื่องมาจากความสามารถในการย่อยที่เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย สำหรับการทำเทมเป้แบบเดิมนั้น จะต่างกับแบบที่ทำในห้องปฏิบัติการ แต่เทมเป้ที่ได้โดยทั่วไปจะมีลักษณะเหมือนกันคือ เป็นลักษณะคล้ายก้อน เต้าหู้ปนถั่วที่เชื้อราเจริญเติบโตปนอยู่

เทมเป้จะเป็นอาหารที่ได้รับความนิยมต่อไปในอนาคต เนื่องจากมีคุณค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะ โปรตีน สามารถใช้แทนเนื้อสัตว์ได้ มีราคาถูกจึงน่าจะเหมาะสมในการนำมาศึกษาเพื่อพัฒนา ให้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อคัดเลือกถั่ว (วัตถุดิบ) ที่เหมาะสมที่สุดในการผลิตเทมเป้ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงที่สุด ทั้งกายภาพและเคมี และคุณค่าทางโภชนาการอื่นๆ
2. เพื่อหาวัตถุดิบที่เหมาะสมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เทมเป้ ให้ผู้บริโภคพึงพอใจในรสชาติเนื้อสัมผัส ทั้งเทมเป้ที่นำมารับประทานโดยตรง หรือนำไปแปรรูปเป็นอาหาร, ผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ

วิธีดำเนินการ

1. การเตรียมวัตถุดิบ โดยใช้ถั่ว 3 ชนิด คือ ถั่วลิสง (เป็นตัวแทนของถั่วที่มีไขมันค่อนข้างสูง) ถั่วเหลืองและถั่วเขียว (เป็นตัวแทนของถั่วที่มีโปรตีนสูง) นำถั่วทั้ง 3 ชนิดมาคัดเกรด วัตถุประสงค์ผ่าน ศูนย์กลาง จากนั้นนำเข้าเครื่องคั่วถั่ว ด้วยความร้อน 160°C นาน 6 นาที ก่อนนำมาผึ่งแดด
2. ลอกเปลือกถั่วชั้นนอกออก แล้วแบ่งออกเป็น 7 ส่วนคือ ถั่วเหลือง, ถั่วลิสง, ถั่วเขียว น้ำหนักประมาณ 600 กรัม อย่างละ 1 ส่วน ถั่วเหลือง: ถั่วเขียว, ถั่วเขียว: ถั่วลิสง, ถั่วลิสง: ถั่วเหลือง อย่างละ 1 ส่วน โดยใช้อัตราส่วน 1: 1 (อย่างละ 300 กรัม) และอีก 1 ส่วน คือ ถั่วเขียว: ถั่วลิสง: ถั่วเหลือง อัตราส่วน 1: 1: 1 (อย่างละ 200 กรัม) แยกถุง เก็บเข้าห้องเย็น

3. เตรียมอาหารเลี้ยงเชื้อรา *Rhizopus oligosporus* โดยใช้อาหารเลี้ยงเชื้อ PDA (Potato Dextrose Agar) ตำรีจรูปผสมน้ำอุ่นให้ร้อน หรือเตรียมเองโดยใช้ มันฝรั่งปอกเปลือกหั่นละเอียด 600 กรัม ต่อน้ำ 1000 กรัม ต้มรวมกัน กรองเอาแต่น้ำ ผสมกับ Dextrose or Glucose 40กรัมและผงวุ้น 20 กรัม แล้วนำเข้านึ่งผ่านกระบวนการฆ่าเชื้อในหม้อนึ่งอัตโนมัติ
4. นำเชื้อรา *Rhizopus oligosporus* ในหลอดเชื้อมาลนไฟ แล้วใช้ตะปไปเหล็กชุบแอลกอฮอล์ฆ่าหลอดอาหารเลี้ยงเชื้อบางส่วนละลายในหลอดเชื้อ ก่อนหยดเชื้อเหล่านั้นเป็นจุด จำนวน 3 จุด คล้ายรูปสามเหลี่ยมลงบนอาหารเลี้ยงเชื้อ ที่เตรียมไว้ในจานเพาะเชื้อ แล้วเขย่าวนซ้าย-ขวา จากนั้นตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้อง รอจนเชื้อเจริญขึ้นเป็นเส้นใยสีดำ
5. เตรียมรำละเอียด , แป้งข้าวเจ้าและน้ำสะอาดในอัตราส่วน 1 : 9: 7 ผสมให้เข้ากันลงในถุงพลาสติก แล้วรีดให้มีขนาดหนาประมาณ 0.5cm. จากนั้นนำเข้านึ่งฆ่าเชื้อที่อุณหภูมิ 121°C นาน 5 นาที แล้วทิ้งไว้ให้เย็นหรือเก็บไว้ในช่องแช่แข็ง
6. นำเชื้อราที่เตรียมไว้เติมน้ำกลั่น 10 ml. แล้วบีบเปิดมา 5-6 ml. ลงในแผ่นแป้งตามส่วนผสมข้อ 5 บ่มไว้ที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 3-4 วัน จนสปอร์ขึ้นเต็ม จากนั้นจึงนำไปอบแห้งอีกครั้ง ในตู้อบที่อุณหภูมิ 50°C เป็นเวลา 6 ชั่วโมง แล้วจึงนำมาบดบรรจุลง เก็บไว้ในช่องแช่แข็งของผู้เย็น
7. นำถั่ว 7 ชุดที่เตรียมไว้ มาต้มในน้ำเดือดประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วคลุกด้วยหัวเชื้อเทมเป้ผงตามข้อ 6 0.3% อัดใส่ลงในถาดที่เจาะรู บ่มไว้ ณ อุณหภูมิห้อง ประมาณ 18-24 ชั่วโมง แล้วนำไปนึ่งฆ่าเชื้ออีกครั้งที่อุณหภูมิ 121°C เป็นเวลา 5 นาที
8. นำเทมเป้ที่ได้ไปตรวจสอบ คุณภาพทางกายภาพ และทางเคมี ได้แก่ ความชื้น โปรตีน ไขมัน เยื่อใย ใย คาร์โบไฮเดรต
9. นำเทมเป้ที่ได้ไปตรวจสอบ การยอมรับของผู้บริโภค โดยให้ผู้บริโภครับประทานเทมเป้สดที่นำมาทอด และเทมเป้ที่นำไปทอด เพื่อนำไปแปรรูปเป็นอาหารอื่นๆจากนั้นให้ผู้บริโภคให้คะแนนซึ่งจะอยู่ในระดับ1-9

ผลการทดลอง

เทมเป้ที่ผลิตขึ้นทั้ง 7 ชุดนั้นพบว่า

1. เทมเป้ที่มีส่วนผสมของถั่วชนิดใดชนิดหนึ่งพบว่า ผู้บริโภคยังคงให้ความนิยมนมากกว่าชนิดเทมเป้ผสม
2. เทมเป้เมื่อนำมาแปรรูปเป็นอาหารชนิดอื่นๆ จะมีรสชาติ และเนื้อสัมผัสที่เป็นที่น่าพึงพอใจแก่ผู้บริโภค โดยมีคะแนนที่ให้ใกล้เคียงกัน
3. ผลการตรวจสอบทางกายภาพและเคมีอยู่ระหว่างการตรวจสอบ ยังไม่สามารถแสดงผลได้

สรุปและวิจารณ์ผลการทดลอง

1. เทมเป้ในรูปแบบถั่วผสม สามารถเป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภคได้เมื่อนำมาแปรรูปเป็นอาหารหากเป็นการรับประทาน แบบสดโดยไม่ผ่านการแปรรูป ยังไม่เป็นที่พึงพอใจแก่ผู้บริโภคมากนักเมื่อเทียบกับเทมเป้รูปแบบเดิม (ผลิตด้วยถั่วชนิดเดียวกัน)
2. คุณค่าทางกายภาพและเคมี ของเทมเป้แบบใหม่ซึ่งอยู่ระหว่างการตรวจสอบ น่าจะเป็นไปตามสมมติฐาน คือ น่าจะมีคุณค่าทางโภชนาการในทุกๆด้านมากกว่า เนื่องจากผลิตจากวัตถุดิบ (ถั่ว) ที่มีความหลากหลายในส่วนของคุณค่าทางโภชนาการ

ข้อเสนอแนะ

1. ในการทำการทดลอง อุปกรณ์ต้องมีความสะอาด ผู้ปฏิบัติควรต้องรู้จักเทคนิคปลอดเชื้ออย่างดี
2. ควรทำการทดลองเพิ่มเติมในส่วนของรสชาติรสส่วนของถั่วที่ผสม ให้มีความเหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บริโภคพึงพอใจ รวมไปถึงคุณค่าทางโภชนาการสูงด้วย

หนังสืออ้างอิง

- พจนีย์ พงศ์พงษ์. 2541. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเทมเป้ถั่วลิสงพันธุ์เกษตรศาสตร์ 50. ปัญหาพิเศษปริญญาตรี. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ
- สุจินดา สุวรรณกิจ. 2533. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาเทมเป้ถั่วลิสง. ปัญหาพิเศษปริญญาโท (PD 598). สาขาพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ
- สุภาวค์ เรืองฉาย. 2538. การศึกษาการผลิตหัวเชื้อเทมเป้ระดับห้องปฏิบัติการเพื่อใช้ผลิตเทมเป้ถั่วลิสง. ปัญหาพิเศษปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ
- Shurtleff, W. and A. Aozagi. 1979. The Book of Tempeh : A Super Soyfood from Indonesia. Harper and Row, New York. 254 p.
- Singapore Scine Center. 2000. The information Board of Tempeh. Ministry of Science. Singapore.